

22 - dik Szám.

NEMZETI TÁRSALKODÓ

November 28dik napján 1837.

KÖNYVISMERTETÉS.

Szent László Királynak és viselt dolgainak
Históriája. Ok-levelekből, Kronikákból, Hagyo-
mányokból, és Legendákból össze szedte 's ki-
adta Podhradczky Jó'sef. II. Rész. Budán
1836. — 8-ad rét.

BCU Cluj / Central University Veritas odium parit.

Terentius. —

(Folytatás.)

II.) Általmenve másodszor magára a'
Podr. úr munkájára, 's annak foglalatjára,
Referens kéntelen legelébb is, sajuóson meg-
említani, hogy abban sok van, a' mi nem csak
világosodott időnknek és nemzetünknek, de ma-
gának a' tisztelt szerző urnak is kevés becsületé-
re válik, 's a' munka iránya, abban kifejezett
sok elvek, bizonyos fogultságot, szűklelküséget,
előítéleteknek hódolást árulnak-el, a' miket egy
az élet nagy és szabad tanító mesterével, a' his-
toriával bibelődő tudós gondolkozásával nehéz e-
gyeztetni. A' mint feljebb is már említve volt,
két része van a' munkának, az elsőben tíz
szakaszokra osztva, Sz. László királynak és vi-
selt dolgainak, a' másodikban pedig kilencz

Második felesztendő.

szakaszokra osztva, tetemeinek historiája (?) foglaltatik; 's mindenik szakasz után világosításul, bővebb magyarázatul sok jegyzések találtnak, melyek a' munkánál többre terjednek, 's noha azokban jó és hasznos is van, mint a' szerzőnek öszveszedésekben bizonyított szorgalma dicséretre méltó, de gyakran csak szót szaporitnak, dologra nem tartozó tárgyakat is érdeklők, 's azért az embernek azokat olvasva, olykor akarata ellen eszébe jut Horatius mondása,

Purpureus late qui splendeat, uous et alter,
Assuitur pannus. — — — Ars. Poët. 15. 16. —

Egyébaránt a' munka első részének Podhr. ur csak kiadója, mert az éppen azon Legenda, a' mit T. T. Lúczenbacher János úr tudós Társasági r. Tag, és a' Tudománytár egyik szerkesztetője, e' folyóírás 1834dik éve I. kötetjében 216-234 l. e' czím alatt Régiség, Ó Magyar Literatura, annak írása köre metszett hasonmássával együtt már közrebocsátott, egy 1490-1527 közt készült, 's most a' Magyar nemzeti könyvtárban lévő Codex Hungaricus Evangeliorum, Sermonum nevet viselő, Sz. István, Imre herczeg, Er'sébeth 's több más szentek életrajzát is magában foglaló magyar nyelven készült kéziratból, a' mint Podhr. ur az Iső R. előljáró beszédjében maga is ezt megemliti, azon hozzátétellel, hogy mivel nem boldogult Sz. László deák és 14d. századbéli biographiája közrebocsátásában, a' magyar Legenda „másod és meg bővített kiadására“ szánta-el magát. Az Iső R. előljáró beszédjében egyszersmind értekezik a' Legendákról, megmondja azoknak eredetét, a' mikből származtak az úgy nevezett Martyrologiumok, majd előszámlálja a' Sz. László életéről emlékező nyomtatott könyveket, Legendákat, szent beszédeket, 's más ilyen színű mun-

kákat, melyeknek e' rövid ismertetése is bibliographiai tekintetben nincs érdek nélkül, 's szöll végre a' hagyományokról vagy traditiokról. — Podhr. urnak ezen tárgyak felőli gondolkozását következő kifejezései mutatják: „Énnél fogva nem mind régi regék a' Legendák, mint némelyek a' nagy bölcsesség miatt tartják. A' csudákról pedig ezt tartjuk, hogy a' hol elfogy az emberi erő, ott kezdődik az Isteni segítség.“ I. R. Előlj. b. XIII. l. Milyen azoknak bölcsesége, kik a' legendákat (természetesen nem átjában, de bizonyos részben) meséknek hiszik, nem vitatom, mert úgy magamról is szöllanék, de milyen e' tekintetben Podhr. ur szent bölcsesége? Ítéljék-meg a' tisztelt olvasók. — Egyébaránt a' gondviselés munkálódását, az isteni segedelem jelenlétét a' természetben, és világi dolgok rendjében én is rendithetetlenül hiszem, mint minden józaneszü ember, ha szinte az úgy nevezett csudákról semmit sem tartok, mert, ha ott, a' hol elfogy az emberi erő, mindjárt csudákhoz folyamodunk, úgy okosságunkat bilincsbe teszszük, 's mi setétben maradunk. — A' hagyományokról értekezvén pedig Podhr. ur ezt mondja: „Eleitől fogva meg vólt az a' szokás az emberek közt, hogy az atyák a' történeteket emlékezetnek okáért élő szóval adnák-által a' gyermekeknek. Ez a' szájról szájra való tanítás Elbeszélésnek, a' belüle vett tudomány pedig Hagyománynak neveztetik. Az Istennek megírott, 's meg nem írott igéjét kivéve, csak nem minden tudásnak méltósága az emberi hagyományokon épül.“ — Mi az Istennek meg nem írott igéje? megvallom nem tudom, haneha a' szerző ur az alatt az anyaszentegyházban fennmaradott szóbeli

hagyományokat érti, de a' miket Isten igéjének nevezni, valóban helybe nem hagyható, mert tudjuk a' keresztény egyház történeteiből hogy éppen azok által milyen sok visszaélések, az Évangéliom törvényével ellenkező emberi állítások, és kártékony balvélekedések csuztak-bé a' vallásba: a' mi pedig a' másféle traditiokat illeti — mely szót én inkább emlegetésnek fordítok — ezeknek a' historia legrégibb, 's az írás feltalálását megelőzőtt szakaszában, az úgy nevezett mythikai időben, van becsek, fontosságok, jelentések, 's minden népek történetei kezdetén előfordulván, azoknak gyermeki életeteket képzeltek, mint egy tükörben mutatják, - de oly kiterjedésben, mint Podr. úr ezen értekezésében hitelességeket állítja, 's későbbi, már írásos kútfőkkel bíró időben is, mint látszik, ilyenek gyanánt használóknak véli, „minthogy, úgy mond, „majd mindég bizonyos fenéken alapulnak“ helybe nem hagyhatom, azok ugyan is, mint a' nép száján forgó hírek, könnyen változnak és megtoldatnak. Éppen így nem írhatom-alá Podhr. ur azon állítását, hogy „csak nem minden tudás méltósága a' hagyományokon épülne“ mert így az emberi tudás és miveltség körét felette megkeskenyítőnk, talám le is alatonítanók. — Nem vagyok én oly fogult, hogy átaljában a' Legendáknak, kivált az úgy nevezett szenttel egykorbelieknek a' historiára nézve használhatóságokat tagadnám; tudom azt is, hogy a' Bollandisták Acta Sanctorum című nagy és becses gyűjteménye, vigyázattal és critica használva a' középido történeteinek egyik nevezetes kútféje és tárháza, de mivel a' Legendák csakugyan helyen helyen sok szent és nem szent mende-mondákkal, költeményekkel teljesek, mint p. o. ez a' Sz. Lászlójé is, azokkal szemesen, és a' józan

kritika szabályai szerint kell bánni. Azt hiszem azért Podhr. ur, kinek önállítása szerint munkája „csak nem egészen Legendákból és Hagymányokból áll „talám jöbben tette volna, ha historia mezején kevesebb hitelt adjon a' Legendának, misemondó könyveknek, Breviariumoknak, mert valóban itt igaz, — omne nimium nocet, 's helyesebben is történt volna, ha átaljában Sz. László historiájának kutfjeiből, — a' mik az írókon kívül együtt találatnak a' nemzetköztiszteletét megérdemlő Prépost és kir. Tanácsos Fejér György ur becses Codexében — dolgozza-ki a' nagy király életét és történetét, 's úgy terjeszse e' derék fejedelem uralkodása képét a' nemzet elibe: ez minden esetben hasznosabb és köszönetet érdemlőbb lett volna, mint egy már ismeretes, kézen forgó Legenda újabbi kiadása. Ennek közrebocsátásában is újóvá nem hagyható, hogy Podhr. ur mint említi, „az eredeti unalmas írásnak nemétül“ eltávozott; akár milyen unalmas legyen is, egy ily régi irományt külső formájára nézve is, orthographiáját híven utánnozva, maga eredetiségében meg kell tartani, — úgy is csak mint a' nemzeti nyelv régi emlékének van ezen Legendának becsé, a' historiára semmi haszon belőle nem háromlik, mert egy adat sem találatik benne, a' mi Thuróczi kronikájában is meg ne volna. —

Tíz szakaszokra van egyébaránt osztva Podhr. urtól e' Legenda, melyek közzül az Iső bévezetés a' sz. király életébe, II dik III dik és IV dik röviden előadják a' Sz. István halálától fogva Sz. László uralkodásáig történt dolgokat, V dikb. és VI dikb. van Sz. László thronusra lépése és Salamonnal versengése, VII dikb. a' Kunokkal, Oroszokkal, Lengyelekkel, Csehekkel hadakozása, VIII dikb. a' Váradfői monostor alapítása, és Sz.

Lászlónak a' keresztes hadak vezérévé választása, IXdikb. a' sz. király halála és temetése, végre Xdikb. „Egy néhány csodák, melyeket az Isten Sz. László által cselekedett.“ — Ez utolsó szakasz éppen az a' mivel Podhr. úr e' másod kiadását a' Legendának bővítette, 's felyülírása eléggé mutatja, mit kelljen arról tartanunk, hogy a' historiának semmi nyeresége nincs egy csomó mesében, milyenek p. o. egy éjjel Sz. László a' Várad i templomba imádkozván, komoronyikja látta őtet megdicsőült testben az angyalok által az égbe felemeltetni. 's nagy fénnel tündökölni, továbbá, egy szemfájós és Sz. László kopersójánál imádkozó nemes leánynak szemei husostól a' kezébe kihullván, az Isten azok helyett neki legottan újakat adott a' nép nagy bámulására, nem különben a' Tatárok által elhányt arany és ezüst pénzeknek Sz. László könyörgésére kövé változása, az általa egy kösziklából fakasztott forrás 'sat. Ez utolsó csudát, melyet 1086-ba történtnek állít, midőn a' Kunok Kutesk fejedelem alatt Magyarországra béütöttek, még egy helytt 51 — 53 l. a' 2 sz. alatti jegyzésben nem csak megemlíti Podhr. úr, de azt valódilag erősíti, hosszason fejtegeti, oklevelekből is kívánja megmutatni, sőt kihinné e' halgatagságot? annak igazsága iránt a' történet vélt helylén Jászó Döbrödön, Abauj vármegyében törvényes esketést is vitétt végbe, több mint 1700 tanukat hiteltete-meg, kiknek vallomásait általánoson közli. Eonél talám józaneszü olvasók béketürésével inkább visszaélni nem lehetne! — Ha már Podhr. ur ezeket, mint részint nép száján forgó emlegetéseket az író ideje gondolkozása módjának ismértetéséért kívánta volna közleni, előhozások ellen nem igen lehetne szó, de a' mint e' szakaszra tett jegyzéseiből látható, azokat még vi-

lágositja, néhány jeleknek helyét, hol történtek, meghatározni kívánja p. o. a' 80 l. 6. jegyzésben, így e' csudákat ugyan azon jegyzésben bővíti, toldja a' Dubnitzi Kronikonból, melynek könnyen-hivóleg felhozott szavaival elbeszéli, hogy „a' Székelyeknek 1345b a' Tatórok ellen hadakozásában Sz. László feje a' Váraditemplomból eltűnt, 's az egyházfi azt darab idő múlva a' segrestyében, maga helyén találta ugyan, de egészen megizzadva, mintha valami nagy fáradság után elmelegedve tért volna vissza; 's valóban egy vén fogoly Tatór erősítése szerént a' Székelyeket egy nagy lovan ülő koronás fejű katonna (Sz. László) vezette, kinek feje felett egy igen szép, és fénytől körül vett aszszony (Szűz Mária) láttatott, 'sat. mind ezekből nem helytelenül lehet következtetni, hogy Podhr. úr a' mondott csudákat, mint megtörténetet, historiai factumok gyanánt tartja, 's talán tartatni akarja, a' mi valóban még is sok! Átaljában annak hogy Podhr. úr olykor igen sokat biszen, egész könyvében, kivált a' II. d. részben, mint alább meglátjuk, több kézzel fogható példáit adta, minek egy kis előleges bizonyosságául szolgáljanak ezek: Az Iső R. 42 l. 11 szám alatti jegyzésben, melyet teszen a' Legendában említett visiojára Sz. Lászlónak, ki bátyját Geizát egy égből leszállt angyaltól megkoronáztatni látta — szóról szóra ezt írja Podhr. úr, megmutatni azon látomány igazságát: „Nem halottilan (sic!) dolog, hogy az Isten angyalai által szokta az övéit bátorítani. Midőn ezeket olvasom, eszembe jut Jákob patriárcha, kit a' jó Isten haza menet álmában szinte (sic!) angyala által erősített-meg, hogy meg ne rettenne Esau bátyjától.“ Ha Podhr. úr ezt hiszi, úgy hinnie kell azt is, hogy az Isten a' paradicsomban sétált, az első emberekkel beszélt-

getett, nekik maga kezével bőrből ruhákat csinált, azokba felöltöztette, és őket, valamint a' kigyót, megátkozta, majd a' mondott kertből kiüzte 'sat, mivel mind ezeket egy sz. író Mozes így beszéli. Hol lesz így a' hitnek bátára! Ugyan ezen jegyzésben felhozván a' Turoczinál P. II. c. 52. elő forduló emlegetést a' bokorból Sz. László láncsájára felszökő fejér menyérről, mely állatot a' régiak szerencse jelének nézték, 's a' Magyarok eldődeinél is a' fejér szín mindég jót jelentett, kik azért „a' nőnemet is fejérnépnek neveztek“ utánna teszi, „ők tehát nem voltak oly babonások a' mint akarnók, mert annak, a' mit irtanak, fundamentoma, vagyon“ az az, hogy a' bokorból kiugró menyét megjövendőlte előre a' Geiza és Sz. László szerencsését. És ez nem babona! — „Itt kell megemlíteni végre a' II. R. 68 l. a' jegyzésben lévő állítását, Podhr. urnak: „Azt veszem pedig észre, hogy fejedelmeink közül azok, kik Sz. Lászlónak különös tisztelői voltak, szerencsésebben országoltak a' többieknel,“ 's például felhozza e' királyok közt IV Bélát is, „kit az Isten a' Tárjáráskor a' végső veszedelemtől nem csak megmentett, hanem elpusztult édes hazánkat általa a' régi lábra föl is állította.“ Valóban olyan forma okoskodás ez, mintha egy emberről kinek háza és mindene elégett, azonban a' romladékokból 's néhány úszkös gerendából egy kis viskót rakna-össze, azt mondanók, „ezt az embert az Isten különösen pártfogolta, mert imé! reá segítette egy kis hajlékra, hová magát megvonja.“ Az ily állapotról mondja a' Magyar: Az Isten az embert a' nagy szerencsétől őrizze-meg! Ilyen tisztelője volt Sz. Lászlónak Nagy Lajos királyunk is, ki, Podhr. úr szavaival „a' meghomályosodott dicsőségű Magyar nemzetet olly

virágzó állapotra emelte, hogy az-óta sem juthatott nagyobbra, hanem inkább jobban 's jobban megfogyatkozott“ mely állítást a' historia teljesen igazol. De ha Nagy Lajos tisztelte is Sz. László emlékezetét, 's méltán, bizony nem ezért volt alatta a' Magyar nemzet legfényesebb, legszebb ideje, hanem maga századján feljül emelkedett nagy lelkéért, népe boldogságáért hévvel dobogó kebléért, valamint állása magas voltát egész kiterjedésében látó, kötelessége méltóságát érző, ritka uralkodói tulajdonaiért, melyek őtet diszesíték. Ezek nélkül bár mennyit imádkozott volna N. Lajos Sz. Lászlónak, soha sem nevezné a' Magyar őtet elsőnek maga királyai sorában. *)

Milyenek egyebaránt Podhr. urnak a' fennforgó Legendára tett világosító és magyarázó jegyzései, Ref. már feljebb azokról általánosan vélekedését megmondotta, 's ismétli, bár több azok közt olyan, a' mi elmaradhatott volna, de jó és célravaló is találtak. Így p. o. dicséri Ref. az I. R. 8 és 9 l. 5- és 5dik sz. alatti jegyzésben azt, hogy a' Vazul herczegen, Gizela királyné, Sz. István felesége parancsolatjából elkövetett kegyetlenséget, mit e' Legenda is úgy bizonyít, nem szépíti, 's nem kívánja mint Pray, Palma, Katona és mások, csupa vak buzgólkodásból, és merőben alaptalanul Szent Istvánnak hasonló nevű hugára ruházni, valamint Vazul, András és Béla Szent István elleni öszveesküvésben nem hitelesen állított részvételeknek ellene mond. Említésre méltónak tartja továbbá

*) Még azon kicsinségben sem tudja korlátozni Podhr. ur fogult és zelotai indulatját, hogy Nagy Lajos királynak azon tettét, mi szerént, arannyaira a' Sz. László képét verette, isteni befolyásnak ne tulajdonítsa — „kit, a' mint mondja, az Isten így akart megdicsőíteni.“ II. R. 49 l.

Ref. I R. 20 l. 5 szám alatti jegyzésben Szent István magyar és meg nyomtatatlan Legendájából felhozott, Thuróczit világosító adatot, melyből tudjuk hogy a' Sz. Istvántól meggyőzött, Kean, Thuróczinál P. II c 30. Bolgárok, és Szlávok fejedelme Havasalföldének volt uralkodója, mely tartomány igazgatását a' mondott király egy rokonára Zoltánra bizta-Thuróczinál Erdéli Zoltán,- kinek maradéki azt sokáig örökség szerént birták. Így hát Erdéllyel Havasalfölde is akkor egy kormány alatt volt, 's ez utolsó tartomány is a' magyar korona felsősége alatt állott.

Van azonban e' jegyzések közt olyan is a' mi igazítást kíván, megint a' minék Ref. mint alaptalannak, vagy csalfának ellene mond, vagy mint helytelent kárhoztatnia kell. -- Így el nem hallgathatja egy Erdélyt illető geográfiai megbotlását Podhr. urnak, mely van az I. R. 39 l. a' 7d. jegyzésben hol a' Kunoknak 1070b. Kerlé'snél megverettetése jó elő. Azt mondja itt a' szerző „Torda vármegyében Besztercze mentében vagyon Kérlés nevü falu is“- annyi hiba, a' hány szó. Nem Thorda, hanem Doboka vármegye alsó kerületében van Kerlé's közel a' Sajó vizéhez egy völgy nyiltán, 's itt a' mondott győzedelemről emlékezetes Cserhalom dombon áll G. Bethlen Lajos úr csinos udvarháza, 's alatta a' természet és mesterség szépségeivel egyaránt kellemes kertje, e' táj disze, és a' tisztelt gróf úr remek izlésének igen szép emléke, melynek vadász-házában, ott a' földben talált, 's azon csatára emlékeztető sok régi vas sarkantyukat, pánczélokot, sisakokat, dárdákat, kengyeleket lehet látni. *)

*) L. Kerlé's eleven érzésből ömlő leírását e' jeles és minden dicséretre méltó könyvben, Doboka vármegye ter-

Alaptalannak mondja továbbá Ref. Podhr. úr azon állítását, melyet az I. R. 22 — 31 l. a' 9 számú hosszú jegyzésben terjeszt elő, 's hol azt igyekeznek megmutatni, hogy az Árpád házabéli királyok idejében az örökösödés rendje szerint „a' megholt fejedelemre (jóbban, után) mindég a' testvér ölse következett“ 's azt nem csak régi írók bizonyosságával, de három száz esztendei szokással is kívánja támogatni. Azonban mint Podhr. úr ezt illető egész okoskodása erőltetett, úgy felhozott erősségei nagyon gyengék, és semmit sem bizonyítanak; e' vélekedésnek valamint a' historia folyamata ellene mond, úgy hazai íróinkból azt tisztán meg lehet czáfolni, 's régi okleveleinkben törvényeinkben sincs legkisebb nyoma. Kétségbe nem hozható historiai adatok mutatják azt, hogy azon időközben, míg az Árpád háza országolt, ámbár ez a' koronát örökség szerint bírta, de azért a' thronusra következő és uralkodás rendje bizonytalan, a' személyek jussa pedig általában határozatlan volt, sokszor választástól, néha az uralkodó király tettségétől függött, a' miből fejlődtek hazánk tör-

mészeti és polgári esmértetése, Hodor Károly által Kolozsvártt 1837. 770 - 778 l. Vajha a' derek szerző szép példáját és lelkes szorgalmát az egyes megyék leírásában sokan utánoznák! — Tudjuk e' becses munkából, hogy a' Cserhalomról látható egy hegy, Szent László hegye és kutja, hová még a' múlt század elején a' hívők búcsúra szoktak járni. Hibáson írta tehát, 's a' Kerlési csatával öszveavarta Illyés András Erdélyi titularis püspök a' Szentek életében, melyet Podhr. ur az előljáró beszédjében, de I. R. 39 l. is említ, a' 'Tatároknak Kolo'svárhoz közel megverettetéseket, a' minek emlékezetére ott kápolnát építettek, 's oda processiora jártak volna, mely helység ma is Szent Lászlónak hivattatik, — Ilyen nevű helység van Kolo'svárhoz közel, de ennek a' mondott történettel semmi öszveköttetése nincs.

ténetei ezen epocháját czímerező sok zürzavarok, egyenlenségek, és belső hadak.

Van példa az igaz, hogy testvér testvére után következett a' thronusra, mint I András után I Béla, I Geiza után Sz. László 'sat. de tudjuk azt is, hogy éppen nem örökségi jusnál fogva, mert Bélát maga András nevezte volt fija Salamon születése előtt következőjének, ki aztán, mivel András ígérétét megbánta és visszavonta, kardjával vivta-ki thronusra jutását, Geiza után pedig Sz. László a' nemzet szabad választása által lett királlyá, ki nem is akara ez lenni, 's éppen Podhr. úr legendája bizonyítása szerént „soha sem akará, hogy fejébe tennék a' sz. koronát, mig Salamon, ki koronázott király vala, élne“ majd vele meg is békéltet, a' minek okát Thurócziól látjuk, ki világosan mondja, P. II c. 56. „quia legitimum jus contra eum Ladislaus non habebat“ a' mi egyedül felforgatja a' Podhr. úr egész állítását. Érti maga Podhr. úr Thuróczi ezen szavainak sullyát, 's azért 49 l. hol azokat felhozza, így szól: „De Thuróczi több rendbeli kronikonból tatarozta össze históriáját, azért meg kell benne választani az igazat a' hamistól“ a' mi más szókkal ezt teszi, hogy Thuróczi ott a' hol Podhr. úr hypothesissevel ellenkezik, hitelt nem érdemel. Milyen szép kritika ez! Ugyan csak Thuróczi írja P. II c. 59 „Beatus autem Ladislaus sic ordinavit, ut post ipsum Almus regnaret“ de a' ki nem fogadta-el a' koronát, hanem a' bátyának Kálmánnak által engedte, „cui jure primogeniturae videbatur competere“ a' mi tehát világosan mutatja, hogy hazánkban akkor állandó örökösödési rend nem volt, de arra nézve olykor a' király is tetszése szerént határozhatott, ámbár az elsőszülöttség jussa sem volt szokatlan. Podhr. úr azonban mind

ezek ellen egy fontosnak látszó erősséggel élhetne, a' mi több e' tárgyban felhozott okai közt elő is fordul, sőt a' legtöbbet jelentő. Egy 12d. századbéli Görög író t. i. Cinnamus, vagy jobban Kinnamos, a' II Geiza halála után fija III István valamint testvérei II László és IV István közötti versengések alkalmatosságával ezt mondja: „Lex est apud Hungaros ut semper ad fratres superstites diadema transmittatur.“ Hogy Komnenos Manuel Görög császár ezen szin alatt avatkozott akkor a' magyar dolgokba, 's itt a' polgári és testvéri had lángját élesztette, táplálta, tudjuk, - de jussal e' vagy törvénytelenül? úgy hiszem, felesleges vitatni; azt merem állítani, hogy az idegen Kinnamos egy ily nevezetes juris publici kérdésben eldöntő tekintettel nem bír. De II László és IV István uralkodások törvénytelenségét úgy szólva, éppen maga Podhr. úr által fogom megbizonyítani, a' mennyiben a' tőle kiadott Kéza Simon kronikájából p. 68 veszem az erősséget, „Quo imperante (Stephano, III) Ladislaus dux sibi usurpat regnum et coronam anno medio.“ Ki után „frater suus (Stephanus IV) coronam usurpavit mensibus quinque, diebus quinque“ a' mit Thuróczi is éppen így mond. 'S még is testvérré szálló örökösödési read volt hazánkban! Lássá, hidje Podhr. úr, én nem hiszem, bár mit mond Temesvári Pelbart János barát, és a' Boldvai mise mondó könyv. Azt hiszem nem szükség e' tárgyban több szót vesztegetni, olvassa-meg minden Podhr. urat, 's ön maga által megczáfolva látja feltett állítását. Azt az egy következetlenségét kell még említeni, hogy midőn Salamon uralkodását törvénytelennek nyilatkoztatja, azért is mivel privilegiumi nem tartatnak-meg, II Lászlót és IV Istvánt törvényeseknek mondja „ha szinte Verböczi Ist-

ván azt írja is rólok, hogy okleveleik a' törvényben el nem fogadtatnak."

Az sem való, a' mit ezzel egybefüggőleg Podhr. úr I R. 19 l. 2 számú jegyzésben erősít, hogy az úgy nevezett Ducatus, hercegi birtok (nem pedig vezérség) már I András előtt felállitva, és szokásban lett volna, mert Thuróczi szerint P. II c. 42 az András és Béla közötti osztály tisztán „ prima regni hujus divisio."

Csalfa erkölcsi régula továbbá, t. i. általános értelemben véve, I. R. 67. l. 6. sz. alatti jegyzésben ez: „Az anyaszentegyház vezeti az Isten karjai közé az embert: azért, „Qui bona fide Deum colit, amat Sacerdotes“ a' mint a' régi, de igaz példabeszéd tartja.“ — a' mi tehát azt teszi, hogy a' ki jó lélekkel tiszteli az Istent, az szereti a' papot. — Tisztelni, szeretni kell a' papot, mint minden más embert, ha azt virtussaival, feddhetetlen erkölcsével, es egyenes karakterével megérdemli, de nem azért hogy pap, mert talám már túl lennének azon időn, mikor a' papokat az Istenhez más embereknél közelebb állóknak hitték. — Egyébaránt Podhr. ur miért tartja és vallja e' maximát - személyes állását és érdekét tekintve, könnyen érthető, 's talám-megengedhető.

Igen vastag, sőt bigott állítása végre Podhr. urnak e' következő, I. R. 75. l. „Azt hogy Szent László csak egyszer házasodott-meg, úgy gondolom senki sem fogja benne kárboztatni, ha észre-veszi, hogy a' régi szemérmes pogányok sem nősztek-meg egyszernél többször“ a' mit több görög és romai írónak, de nem éppen szerencsésen alkalmaztatott helyeivel is kíván bizonyítani, mint p. o. Dido szavaival, Virgilius Aeneisse IV. könyvéből - ki hogy férjhez nem menni akaró szándékát mely

sokáig és szépen tartotta-meg, a' mondott költőből tudjuk. — Meggondolta é Podhr. ur mit irt? Többszöri házasság tehát a' szemérmertességgel, jó erkölcsel ellenkezne? — Lehetne Podhr. urnak megszégyenítéséért egy köz tiszteletben álló nevet juttatni eszébe - egy minden emberi és fejedelmi virtusokkal tündöklő nagy monarchát, ki házi életében is a' tiszta erkölcsiség példája volt, pedig — négyszer házasodott-meg! —

Valyon utolször a' Váradi püspökség felállítására egyáltalában Sz. Lászlónak tulajdoníthatatik é? mint azt Podhr. ur I. R. 61 - 65 l. erősen állítja — e' különben is Pray és Ganóty között elég szenvedelemmel vitatott kérdésbe most nem elegendem, de csakugyan hajlandó vagyok bizonyos tekintetben Podhr. urnak igazat adni.

Podhr. ur munkájának második Részében Szent László király tetemeinek historiáját foglalja magában, 's kilencz szakaszokra oszlik, melyek e' következők: „I.) A' N. Váradi régi székes szentegyházról. II.) A' N. Váradi székes szentegyházban volt Sz. László koporsójáról. III.) A' N. Váradi székes szentegyházban tartatott tűzes vas-próbáról: és Sz. László koporsójára letenni szokott esküvéről. IV.) Sz. László tetemei 1192d. évtől fogva 1566ig folyvást a' N. Váradi szentegyházban tiszteltettek. V.) Zápolya 'Sigmund János Sz. László koporsóját föltöreti, 's áldott tetemeit szerte hányatja. VI.) Miképp jutott Győrré Sz. László feje. VII.) A' N. Váradi szentegyháznak és Sz. László tetemei historiájának folytatása. VIII.) Sz. László királyról régi magyar ének. IX.) Sz. Lászlónak a' N. Váradi székes szentegyházban lévő ereklyéjéről. — Mi szükség és haszon lehet ily foglalatú könyvet írni? mi érdekes van a' historiának ily nemében? általában mi nyereség, a' holt-tetemeiről értekezésben?

— Már csak az említett felyülírások magok, minden további magyarázás nélkül, mutatják egy vallásos előítélettől szabad, és világos eszű embernek, mit kelljen e' második részről tartani? a' mi szomorú, sőt szégyenítő meggyőződésé válik csak ezen Rész előljáró beszédje elolvasása után. Ref. midőn azt legelsőben kezéből letette, igazán nem hitt szemének, hogy jól olvasott é? mert 1836b. valami ilyent papiroson, még pedig nyomtatva, látni, valóban hitel feletti! — Ennek bizonyítására Ref. röviden előadja annak foglatját, 's azután főbb helyeit is az író tulajdon szavaival közli, az olvasók teljes meggyőzésére. A' mondott előbeszédben tehát Podhr. ur szól arról, hogy „mivel az ember lélekből és testből van alkotva, a' tisztelet éppen úgy érdekli a' testet mint a' lelket, azon kötelesség pedig még a' holttestre is kiterjed, 's átaljában természetünkből eredő, mely bennünket ösztönöz kedvesseink emlékezetére fenntartására. A' megholtak tisztelésére már a' régi bölcsek tekintete taníthat, kik hitték azt, hogy a' boldogabb életre költözött lelkek tudják azon tiszteletet, mellyel az élők arántok viseltetnek, azért az ezen kötelességet teljesítőkre gondjok is van; 's mivel továbbá az ember nem csak halbatatlan lelkére, de rothadó, és a' halál után feltámadó testére nézve is méltóságos, különös tiszteletre érdemesek a' szenteknek tetemeik, mely által mind az Isten dicsősége, mind az erkölcsiség előmozdittatik, 's a' mi átaljában a' keresztyén vallás legfontosabb hitágazataival szoros öszveköttetésben áll.“ — E' rövid kivonatja azon előbeszédnek, melynek jelentőbb és kitünőbb helyeit Ref. szóról szóra is közleni nem tartja szükségtelennek. —

(Folytatása közelebbről.)